

OSCAR WILDE

De Profundis¹

(Részletek)

H M Börtön, Reading

Kedves Bosie! Hosszú és hiábavaló várakozás után rászántam magam, hogy írjak neked, mind a te kedvedért, mind a magaméért. Nem szeretek arra gondolni, hogy két évet töltöttem börtönben anélkül, hogy akár egyetlen sort kaptam volna tőled, bármilyen hírt vagy üzenetet, kivéve azokat, melyek fájdalmat okoztak.

Szerencsétlen és szánalmas barátságunk romokban és számomra nyilvános megszégyenítéssel ért véget, de régi ragaszkodásunk emléke gyakran velem van és a gondolat, hogy a valamikori szeretet helyét a szívemben utálat, keserűség és megvetés foglalja el, nagyon elszomorít...²

Nincs kétségem afelől, hogy ebben a levélben, melyben írom kell az életemről és az életemről, a múlttól és a jövőről, dolgokról – melyek kellemesből keserűbe, vagy keserűből örömebe fordultak, sok minden lesz, ami vérig fog sérteni. Ha így lesz, újra és újra olvasd el ezt a levelet, egészen addig, míg meg nem öli a hiúságodat...³

Azzal kezdem, hogy elmondom, magamat hibáztatom – rettenetesen. Ahogy itt ülök, ebben a sötét cellában, fégyencruhában, megszégyenült és tönkrement emberként, magamat vádolom. A kintől görcsös és összezavart éjszakákon, a fájdalom hosszú és monoton napjaiban, magamat okolom. Szemrehányást teszek magamnak, amiért engedtem egy intellektuálisnak nem mondható barátságnak, egy barátságnak, melynek elsődleges célja nem gyönyörű dolgok alkotása és szemlélése volt, melyek az én életemet teljes mértékben uralták. Kezdetből fogva túl nagy volt köztünk a szakadék. Tétlen voltál az iskolában, de ami rosszabb, hogy az egyetemen is. Nem fogtad fel, hogy egy művész és különösen egy olyan művész, mint én vagyok, azaz kinek munkája minősége a személyiség elmélyülésétől függ, művészetének fejlődéséhez gondolatok társaságát, intellektuális atmoszférát, nyugalmat, békét és magányt igényel. Imádtad a munkámat, mikor már készen volt, élvezted a premierjeim ragyogó sikerét és a csodás fogadásokat, melyek követték őket; eléggé természetesen módon, büszke voltál, hogy egy kiváló művész intim barátja vagy, de képtelen voltál megérteni a művészi munka létrehozásához szükséges feltételeket. Nem beszé-

lek fellengzős túlzások frázisaiban, hanem ténylegesen, abszolút igazságok kifejezéseivel élek, mikor emlékeztetlek, hogy egész idő alatt, míg együtt voltunk, egyetlen sort sem írtam. Torquay-ban, Goringben, Londonban, Firenzében vagy bárhol, az életem, míg mellettem voltál, teljesen terméketlen, alkotóképtelen volt; és sajnálom, hogy ezt kell mondanom, de néhány időszakot kivéve, mindig mellettem voltál.

Emlékszem, például '93 szeptemberében – hogy csak egy esetet említsek a sok közül –, pusztán azért, hogy zavartalanul dolgozhassak, béreltem egy lakosztályt, mivel megszegttem a John Hare-rel kötött szerződést, akinek megígértem egy darab megírását és aki nyomást gyakorolt rám emiatt. Az első hetekben távol maradtál. Igazán nem minden alap nélkül, más véleményen voltunk a *Salomé*-fordításod művészi értékeit illetően, így beérted esztelen levelek küldözgetésével a témában. Azon a héten *Az ideális vőlegény*⁴ első felvonásának minden részletét beillesztettem és kiegészítettem úgy, ahogy végül be lett mutatva, a második héten azonban visszatértél és gyakorlatilag abba kellett hagynom a munkát. Minden reggel 11.30-kor érkeztem a Saint-James Place⁵-re, hogy alkalmam legyen gondolkodni és írni, az otthontól elválaszthatatlan zavaró körülmények nélkül, mely otthon egyébként olyan békés volt. De a próbálkozás hiábavaló volt. Tizenkettőkor érkezted, 1.30-ig maradtál cigarettázni és csevegni, mikor el kellett, hogy vigyelek ebédelni a Café Royal-ba, vagy a Berkeley-be. Az ebéd a likőrjeivel rendszerint 3.30-ig tartott. Egy órára visszavonultál a Whites'-ba. Teaidőben újra feltűntél, s maradtál, míg át nem kellett öltözni a vacsorához. Velem vacsoráztál, vagy a Savoy-ban, vagy a Tite Street-en. Éjfél utánig szokás szerint nem váltunk el, amikor egy késői vacsora kellett, hogy befejezze az elbűvölő napot, Willis-nél. Ez volt az életem, minden áldott nap abban a három hónapban, kivéve azt a négy napot, amikor külföldre mentél. Akkor pedig természetesen egészen Calais-ig mentem érted, hogy visszahozzalak. Egy olyan természetű és vérmérsékle-

¹ Ezt a művet Oscar Wilde levélként írta 1897 januárja és márciusa között a Reading-i fegyházban, Lord Alfred Douglas-nek, becenevén 'Bosie'-nak, aki 1892-től a kedvese volt, egészen Wilde homoszexualitás vádjával való elítéléséig, 1895-ig. A mű sorsa kalandos, hisz 1962-ig a British Museum-ban pihent, ahol Robert Ross, Wilde barátja és titkára helyezte el 1909-ben, ötven évre titkosítva a kéziratot. Évtizedekig egy megcsontított változat forgott közkézben, ezt fordították le több nyelvre, köztük magyarra is, már 1924-ben, amikor Telekes Béla fordításában került a magyar közönség elé. A teljes szöveg angolul 1962-ben jelent meg, mikor Rupert Hart-Davis kiadta Wilde leveleinek gyűjteményét. 2000-ben Oscar Wilde unokájának, Merlin Hollandnak köszönhetően faksimile-kiadásban is megjelent, az író halálának századik évfordulójára. A mű a huszadik században óriási átalakuláson ment keresztül, hisz késői felfedezése miatt, a korábban személytelen értekezésnek tartott írás hirtelen szerelmeslevéllé változott, új feladatot adva ezzel az irodalomtörténészeknek. Jelen fordítás egy angol és egy francia kiadás alapján készült, utóbbi a jegyzetek elkészítéséhez nyújtott segítséget. Ezek: *Oscar Wilde: De Profundis, The Ballad of Reading Gaol and Other Writings, Wordsworth Editions Limited, 1999* és *Oscar Wilde: La Ballade de la geole de Reading – De Profundis, Librairie Générale Française, 2000 (Le Livre de Poche Classique)*.

² Angol eredetiben: i. m.: 3. o.

³ Uo.

⁴ Magyarul *Az eszményi férj* címmel jelent meg.

⁵ Ez az apartman a Saint James's Place 10 és 11 alatt volt, a Saint James Palace nevű hotel szomszédságában. Wilde 1893-ban bérelte ki.

tú embernek, mint én, ez egyszerre tragikus és groteszk helyzet volt.⁶

A jellem alapja az akaratérő, és az én akaratérőm teljesen a tiéd tárgyává vált. Groteszkül hangzik illet mondan, mindazonáltal igaz. Az örökös jelenetek, melyek mintha fizikailag is szükségesek lettek volna számodra, melyekben a szellemed és a tested is eltorzult és egy hallgatni s nézni is szörnyű dologgá váltál, a borzasztó rögeszméd, amit az apától örököltél, a felháborító és undorító levelek írása, az érzelmeid fölötti teljes kontroll hiánya – ahogy megmutatkozott komor csendjeid hosszú, bosszús hangulataiban, nem kevésbé a hirtelen, majd nem epileptikus dührohamaidban – mindezen dolgokra utalt egy hozzád írt levelem, amit szerte széjjel hagyta a Savoyban, vagy valamelyik másik hotelben és amit aztán az apád ügyvédje bemutatott a bíróságon. Ez a levél tartalmazott egy könyörgést, mely nem nélkülözötte a pátoszt – képes voltál-e felismerni abban az időben azt az érzést akár elemeiben, akár magát a kifejezést? Ezek voltak az okai és az eredői a naponta gyarapodó igényeid iránt való végzetes engedékenységednek. Teljesen elnyűttél.⁷

Természetesen, meg kellett volna szabadulnom tőled. Ki kellett volna, hogy rázzalak az életemből, ahogy egy ember kirázza a ruhájából azt, ami csípi! Aiszkhülosz a legcsodálatosabb darabjában egy nagyúrról mesél nekünk, aki felnevel a házában egy oroszlánkölyköt, λεοντοζ ινιυ, akit szeret, mert ragyogó szemmel felel a hívására és hízeleg neki az ennivalóért: φαιδροω οζ οτι χειρασαιων τε γαστροζ αναγαλιζ. Egyszer csak felnő és megmutatja fajtájának igazi természetét, ηθοζ το ροσθε τοχρων,⁸ elpusztítja az urat, az egész házat és mindent, amit az valaha birtokolt. Az az érzésem, én is olyan voltam, mint ő. Nem az volt a hibám, hogy nem hagytalak ott, hanem az, hogy túl gyakran hagytalak el. Amennyire ki tudom venni, rendszerint háromhavonta véget vettem a barátságunknak, majd minden alkalommal, mikor így tettem, bevetted a könyörgés különféle módozatait, táviratokat, leveleket, barátok közvetítését – a teidét és az enyémekét –, mindezt azért, hogy rávegyél, engedjelek vissza. Mikor '93-ban elhagytad Torquai-i házamat, elhatároztam, hogy soha többet nem beszélek veled és semmilyen körülmények között nem engedem, hogy velem légy, olyan felháborító jelenetet rendeztél az elutazásod előtti éjszakán. Bristolból írtál és táviratoztál, kértél, hogy bocsássak meg és találkozzak veled. A nálam maradt tutorod arra gondolt – mint mondta –, hogy felelőtlenül cselekszel és felelőtlenül beszélsz, s a Magdalenben⁹ is majdnem mindenki ugyanezen a véleményen volt abban az időben. Beleegyeztem, hogy találkozzunk és természetesen megbocsátottam. Útban a város felé kértél, hogy menjünk el a Savoyba. Ez igazán végzetes látogatás volt számomra.

Három hónappal később, júniusban, Goringban voltunk. Eljött néhány oxfordi barátod, hogy szombattól hétfőig maradjanak. Aznap reggel, mikor elmentek, olyan rettenetes, lehangoló jelenetet rendeztél, hogy azt

mondtam, el kell válnunk egymástól. Emlékszem, ahogy ott ültünk a sima krocketpályán, körülöttünk a szép gyepek és én magyaráztam neked, hogy elrontjuk egymás életét, hogy te teljesen lerombolod az enyémet és én sem teszek téged igazán boldoggá, s csak egy visszavonhatatlan elválás, teljes elkülönülés lehet az egyetlen, bölcs, higgadt dolog, amit tehetünk. Mogorván mentél el ebéd után, hátrahagyva az egyik legtámadóbb leveledet, amit a komornyik adott át az indulásod után. Három nap sem telt el, mikor sürgönyöztél Londonból, kérve a megbocsátást és a visszatérés lehetőségét. Kibéreltem a házat, hogy örömet szerezzek. Kérésedre felfogadtam a szolgálóidat. Szörnyen sajnáltam mindig, hogy valójában egy undok temperamentum áldozata vagy. Szerettelek. Tehát hagytam, hogy visszagyere és megbocsátottam neked. Három hónappal később, szeptemberben, újabb jelenet történt, mert rámutattam a *Salomé*-fordításra tett kísérleted iskolás hibáira. Addigra birtokában voltál már annyira a francia nyelvnek, hogy tudhattad volna, az a fordítás ugyanúgy méltatlan hozzád, oxfordi diákhhoz, mint magához az eredeti műhöz, amit fordítani törekedtél. Akkor még természetesen nem tudtad, s az egyik hozzám írt erőszakos leveledben azt mondtad, „*semmilyen irántam való intellektuális kötelezettség nem terhel*”. Emlékszem, mikor olvastam ezt a kijelentést, arra gondoltam, hogy ez az egyetlen igazán valós dolog, amit egész barátságunk folyamán írtál nekem. Láttam, hogy sokkal jobban illett volna hozzád egy kevésbé művelt természet. Nem neheztelve mondom ezt, hanem csak mint a baráti kapcsolatok egyik tényét. Végül is minden kapcsolat – legyen az akár házasság, akár barátság – igazi köteléke a beszélgetés és a beszélgetésnek kell, hogy legyen egy közös alapja. Két teljesen különböző kultúrájú ember között azonban az egyetlen lehetséges közös bázis csak a legalacsonyabb szint lehet. Gondolatban és tettben a triviális, bájos. Színarabokban és paradoxonokban tettem le az alapkövét egy briliáns filozófiának. De az életünk jelentéktelensége, hiábavalósága gyakran kezdett igazán fárasztóvá válni számomra: csak a mocsokban értünk össze: bár elragadó, szörnyen elragadó volt, de a téma, amit változatlanul a középpontba állítottál, a végén monotonná vált számomra. Gyakran halálosan untam, de elfogadtam, mint ahogy elfogadtam a zenés kabarék iránti szenvedélyedet, vagy az abszurd különbségek iránt megmutatkozó mániádat evésben, ivásban, vagy bármely más számomra kevésbé vonzó jellemvonásodat, mint olyan dolgot, amibe bele kellett nyugodni, ami része volt annak a magas árnak, amit annak kellett fizetni, aki ismert téged. Goringet elhagyva két hétre Dinard-ba¹⁰ mentem. Elképesztően dühös voltál rám, amiért nem vittelek magammal, nagyon csúf jeleneteket rendeztél emiatt az Albemarle Hotelben az elutazásom előtt, és néhány durva hangú táviratot is küldtél abba a vidéki házba, ahol néhány napig maradtam. Emlékszem, azt mondtam neked, hogy kötelességed a családdal is

⁶ Oscar Wilde: i. m.: 4–6. o.

⁷ I. m.: 9. o.

⁸ Utalás Aiszkhülosz Agamemnonjára.

⁹ A Magdalen College Oxfordban.

¹⁰ Dinard egy csodálatos tengerparti város a franciaországi Bretagne-ban, mely a XIX. század végén vált előkelő üdülőhellyé.

együtt lenni egy kicsit, hisz távol voltál tőlük az egész évszakban. De valójában, hogy teljesen őszinte legyek, semmilyen körülmények között nem hagyhattam, hogy továbbra is velem maradj. Már közel tizenkét hete együtt voltunk.

Nyugalomra és szabadságra vágytam abból a feszültséggel teli együttlétből. Szükségem volt rá, hogy egy kicsit magamban legyek. Szellemileg volt szükséges...¹¹

Pontosan három hónappal később, a szokásosnál is felháborítóbb jelenetek sorozata után, mikor egy hétfő este megjelentél a szobámban két barátod kíséretében, másnap reggel külföldre szöktem, hogy elmeneküljek tőled, abszurd indokokat adva a családomnak a hirtelen elutazásra, a szolgálónak pedig egy hamis címet hagytam meg, attól félve, hogy utánam jössz a következő vonattal. Emlékszem arra a délutánra, ahogy Párizs felé sietve a vasúti kocsiban azon gondolkodtam, milyen lehetetlen, szörnyű, végképp rossz állapotba jutott az életem, hogy én, akit az egész világon hírnév övez, arra kényszerülök, hogy elrohanjak Angliából, azért, hogy megpróbáljak megszabadulni egy bennem minden jót – intellektuális és erkölcsi szempontból is – elpusztító barátságtól...¹² A könyörgés és büntudat szokásos táviratai következtek: nem törődtem velük. Végül azzal fenyegetőztél, hogy ha nem egyezem bele egy találkozóra, semmilyen körülmények között nem utazol el Egyiptomba. Én magam kértem meg az édesanyádat – a te tudomásoddal és egyetértéseddel –, hogy küldjön Egyiptomba, távol Angliától, mivel Londonban tönkretetted az életedet. Tudtam, hogy szörnyű csalódás lenne számára, ha nem mennél el, s a kedvéért találkoztam veled – oly nagy érzelmek hatása alatt, amit nem felejtettél el. Megbocsátottam a múltat, bár a jövőről semmit sem mondtam...¹³

Valamelyik lap, azt hiszem a Pall Mall Gazette, az egyik darabom ruhapróbáját bemutatva úgy beszélt rólad, mint az árnyékomról, mely követ engem. Az árnyék, mely itt sétál velem, a barátságunk emléke – úgy tűnik, sohasem fog elhagyni. Éjszaka felébredsz, hogy addig mondogassa nekem újra és újra ugyanazt a történetet, míg a farszto ismételtetése miatt hajnalig minden álom elhagy, és hajnalban kezdődik újra minden. Követ a börtönudvarra és miatta magamban beszélek, miközben körbejárok, kényszerűen felidézek magamban minden szörnyűségeket pillanatot és a velük együtt járó minden részletet. Semmi sem történt azokban a szerencsétlen években, amit ne tudnék visszaidézni az agyammal abban a kamrájában, mely a fájdalom és a kétségbeesés számára van elkülönítve: eltorzult hangod minden jellegzetessége, ideges kezéd minden rándulása és gesztusa, minden keserű szó, minden maró frázisod visszatér hozzám. Emlékszem az utcára vagy a folyópartra, ahol elhaladtunk, a falra vagy erdősegre, ami körülvelt bennünket, hogy melyik számjegyen állt az óra mutatója a számlapon, hogy milyen irányban mentek a szél szárnyai, a Hold formájára és színére. Tudom, hogy van egy válasz mindenre, amit mondtam neked, és ez az, hogy szerettél. A két és fél év alatt, mialatt a sors egyetlen élenkvörös

mintává szőtte különálló életünk fonalait, igazán szerettél. Igen: tudom, hogy szerettél. Mindegy, hogy a viselkedésed milyen volt irányomban, mindig éreztem, hogy a szíved mélyén szeretsz. Bár tisztán láttam, hogy a művészet világában betöltött pozícióm, az érdeklődés, amit a személyiséged keltett, a pénz, a luxus, melyben éltem és még ezeregy dolog, melyek felépítettek egy oly elragadóan, csodálatosan valószínűtlen életet, mint az enyém volt, külön-külön és együtt is olyan tényezők, melyek téged elbűvöltek és hozám láncoltak. De mindezek mellett volt még valami több, valami különös vonzóerő számodra, az, hogy sokkal jobban szerettél, mint bárki más. De neked, úgy, mint nekem, volt egy szörnyű tragédiád az életedben – bár egy az enyémmel teljes mértékben ellentétes természetű. Meg akarod tudni, hogy micsoda? Íme: a gyűlölet benned mindig erősebb volt, mint a szerelem. Az apád iránti gyűlöleted olyan kaliberű volt, hogy teljesen felülmúlta, legyőzte és elhomályosította irántam való szerelmedet. Egyáltalán nem volt köztük viaskodás, vagy talán csak egy kicsi; oly nagymértékűvé vált s óriásira nőtt a gyűlöleted. Nem fogtad fel, hogy nincs szoba mindkét szenvedély számára ugyanabban a lélekben. Nem tudnak együtt élni abban a szépen felosztott házban. A szerelmet a képzelet táplálja, melytől bölcsebbek leszünk annál, amilyenek tudjuk, jobbak, mint amilyenek érezzük magunkat, melytől nemesebbek leszünk, mint vagyunk, s amitől kereknek látjuk a világot; az egyedüli, ami által meg tudunk érteni másokat, úgy valós, mint képzeletbeli kapcsolatainkban. A gyűlöletet bármi képes táplálni, a szerelmet azonban csak az, ami tisztán, szépen van elgondolva. Nem volt azokban az években egy pohár pezsgő, amit megittál, vagy gazdag étel, amit megettél, ami ne táplálta és hizlalta volna a gyűlöletedet. Hogy kielégítsd, az életemmel játszottál, ugyanúgy, ahogy a pénzzel, nemtörődömül, meggondolatlanul, közömbösen a következményekkel szemben. Amikor vesztettél, azt gondoltad, hogy a veszteség nem a tiéd. Amikor nyertél, tudtad, hogy a győzelem előnyei és a diadal is téged illetnek. A gyűlölet elvakítja az embereket. Ennek nem voltál a tudatában. A szerelem a legtávolabbi csillagra írtakat is képes leolvasni, de téged a gyűlölet úgy elvakított, hogy nem láttál messzebb közönséges vágyaid szűk, fallal körülvett és már lehervadt kertjénél. Személyiséged egyetlen végzetes fogyatékosága, a képzelőerő szörnyű hiánya volt alapvetően az eredménye a benned élő gyűlöletnek. Szépen, csendesen, titokban rágt a természetedet, ahogy a zuzmó támad a sárguló növények gyökerére, míg odáig nem jutottál, hogy már nem láttál semmit, csak a leghitványabb érdekeket és a legkicsinyesebb célokat. A benned lévő képességet, amit a szerelem istápolhatott volna, megmérgezte és megbénította a gyűlölet. Amikor az apád engem először támadni kezdett, személyes barátokként és egy neked szóló bizalmas levélben tette. Amint elolvastam a levelet az ocsmány fenyegetéseivel és durva erőszakosságaival, rögtön láttam, hogy zavaros napjaim horizontján szörnyű veszély kezd láthatóvá válni: mondtam neked, hogy nem szeretnék palimadár lenni a kettőtök közötti kölcsönös gyűlölködésben...¹⁴

¹¹ I. m.: 14. o.

¹² I. m.: 14–15. o.

¹³ I. m.: 14–15. o.

¹⁴ I. m.: 29–31. o.

Valójában úgy tűnik, téged örömmel töltött el a gondolat, hogy az apád és egy pozíciombeli ember közötti veszekedés tárgya lehetsz. Feltételezem – egészen természetes módon –, legyezte a hiúságodat és hízelgett a beképzeltségednek. Az, hogy az apád talán a testedet birtokolta, mely engem nem érdekelt és meghagyta nekem a lelkedet, ami viszont őt nem érdekelte, elszomorító megoldása lehetett volna számodra a kérdésnek, de megszimatoztad egy nyilvános botrány lehetőségét és kapva kaptál rajta. Kedvedre való volt egy számodra biztonságot nyújtó csata lehetősége. Nem emlékszem, hogy valaha is jobb hangulatban lettél volna, mint annak az időszaknak a hátralévő részében. Úgy tűnt, csak az okozott csalódást, hogy ténylegesen nem történt semmi, sem későbbi találkozás, sem perpatvar nem jött létre közöttünk az apáddal. Olyan táviratok küldözgetésével vigasztaltad magad, melyeknek jellege miatt a szerencsétlen ember végül olyan utasítást adott a cselédeknek, hogy egyáltalán semmilyen ürüggyel ne hozzanak neki táviratokat. Ezt megmondta és meg is írta, de téged nem csüggesztett el. Láttad a nyílt levelezőlap nyújtotta hatalmas lehetőségeket és maradéktalanul éltél is velük. Még jobban belehajszoltad az üldözésbe. Nem feltételezem, hogy valójában valaha is feladta volna. A családi vonás erős volt benne. Irántad való gyűlölete éppen annyira volt kitartó, mint a tiéd iránta s én voltam az ürügy mindkettőtök számára, valamint mód a támadásra, ahogy a védelemre is. Hírhedség iránti nagy szenvedélye nem csupán individuális, sokkal inkább atavisztikus volt. Mindazonáltal, mikor az érdeklődése egy pillanatra alábbhagyott, a leveleid és képeslapjaid hamarosan felélesztették a régi lángját, s ő természetesen még tovább ment. Magánemberként a magánéletben, a közéletben pedig nyilvánosan támadott meg, végül elhátározta, hogy mint művészen is végrehajtja rajtam végső és nagy támadását, azon a helyen, ahol a művészetem került bemutatásra. Csalással előre lefoglalt egy helyet az egyik darabom premierjére és kieszelt egy tervet az előadás megszakítására egy rólam szóló, a közönséghez intézett visszataszító beszéddel, a színészeim inzultálásával, s egy támadó, trágár lövedékkel, amit akkor irányított volna rám, mikor a végén a függöny elé hívnak, ocsmány módon, hogy a munkámon keresztül végképp tönkretessen. Merő véletlenségből, még a szokottnál is részesebb állapotának köszönhető rövid és akaratlan őszinteségében elhencegte mások előtt a szándékait. Az információ a rendőrség fülébe jutott és nem engedték be a színházba. Akkor ott volt számodra a lehetőség, a jó alkalom. Be kellett volna látnod, majd kinyilvánítanod, hogy – bármi történjék – nem akarod öncélúan lerombolni a művészetemet. Fel tudod fogni végre? Tudtad, hogy mit jelent nekem a művészetem: azt az eredeti hangnemet, ami által felfedhettem

magamat – először magam, majd a világ előtt; életem igazi szenvedélyét; a szerelmet, amihez képest minden más szerelem csak olyan volt, mint a poshadt víz a vörös borhoz –, vagy mint a lópvidék szentjánosbogara a Hold varázstükrehez képest. Megérted most már, hogy személyiséged végzetes fogyatéka a fantázia hiányából adódott? Elég egyszerű és világos volt előtted, amit tenned kellett volna, de a gyűlölet elvakított s már képtelen voltál látni bármit is.¹⁵

Egyszerűen csak arra tudtál gondolni, hogyan juttathatod az apádat börtönbe. Látni őt „a vádlottak padján” – ahogy mondani szoktad: egyetlen gondolatod ez volt, s mindennapi társalgásod egyik unalmas¹⁶ frázisává vált. Hallhattuk minden étkezéskor. Nos, a vágyad ki lett elégítve. A gyűlölet minden egyes dolgot megadott neked, amit csak kívántál. Engedékeny urad volt. Valójában minden szolgálójával az. Két napig trónoltál a bírakkal egy magas ülőhelyen, legeltetted a szemed az előadáson, melyben az apád ott állt a vádlottak padján a Központi Bűnügyi Bíróságon. Aztán a harmadik napon átvettem a helyét. Hogy mi történt? Gyűlöletetek förtelmes játékában kockát vetettetek a lelkemre, és te vesztettél. Ez minden.¹⁷

Még emlékszem, hogy mikor a végrehajtást foganatosították a házamon, lefoglalták a könyveimet, valamint a bútoraimat, meghirdették az eladásukat és küszöbön állt a csőd, írtam neked – természetesen, hogy beszámoljak róla. Nem említettem, hogy ez egy neked adott ajándék kifizetéséért volt s hogy a végrehajtók bejöttek abba a házba, ahol olyan gyakran vacsoráztál. Helyesen vagy helytelenül úgy gondoltam, az ilyen hírek esetleg fájdalmat okoznak neked. Csupán a pusztá tényeket mondtam. Azt gondoltam, úgy helyénvaló, ha tudsz róla. Boulogne-ból írtál vissza, szinte már lírai ujjongással. Azt mondtad, tudod, hogy az apád „le van égve” – 1500 fontot volt kénytelen szerezni a bírósági kiadásokra, s azzal, hogy csödbementem, valójában „pompásan letromfoltam”, hisz képtelen lesz bármilyen költségét is behajtani rajtam. Most már megérted, hogyan vakítja el a gyűlölet az embert? Elismered most már, hogy mikor úgy jellemeztem, mint egy magán kívül mindent leromboló sorvadást, akkor tudományosan jellemeztem egy valós pszichológiai tény? Abszolút semmit nem jelentett számodra, hogy minden elragadó holmim el lett adva: a Burne-Jones¹⁸ rajzaim, a Whistler¹⁹ rajzaim, a Monticellim,²⁰ a Simeon Solomonjaim,²¹ a porcelánjaim, a könyvtáram – a saját korom szinte minden költőjétől származó tiszteletpéldányok gyűjteményével: Hugo-tól Whitmanig,²² Swinburne-től²³ Mallarméig, Morristól²⁴ Verlaine-ig; apám és anyám könyveinek csodálatos kötött példányaival, a gyönyörűen elrendezett iskolai, kollégiu-

¹⁵ I. m.: 32–33. o.

¹⁶ Francia szó az eredeti szövegben: scies.

¹⁷ I. m.: 34. o.

¹⁸ Edward Burne-Jones (1833–1903), angol preraffaelita festő.

¹⁹ James Abbott Mac Neill Whistler (1834–1903), amerikai festő.

²⁰ Adolphe Monticelli (1824–1886), francia festő, Cézanne barátja és nagy Van Gogh-rajongó.

²¹ Simeon Solomon (1840–1905), angol preraffaelita festő, Swinburne és Walter Pater barátja.

²² Whitmannel Wilde találkozott Amerikában, 1882-ben.

²³ Algernon Charles Swinburne (1837–1909), Wilde által nagyon kedvelt angol költő.

²⁴ William Morris (1834–1896) angol író, festő, dekoratőr, teoretikus, aki nagy hatással volt Wilde esztétikájára.

mi díjakkal, a díszkiadásokkal²⁵ – és hasonlók. Rendkívül bosszantó – mondtad, s ez volt minden. Igazából csak annak lehetőségét láttad az egészben, hogy az apád elveszithet néhány száz fontot, s ez a hitvány szempont extatikus örömmel töltött el. Megszégyenítésemnek, valamint teljes és tökéletes győzelmének ez volt a tetőpontja.²⁶

Szeretni – ez a szerelem célja; nem több és nem kevesebb. Te az ellenségem voltál, méghozzá olyan, amilyen embernek még nem volt soha! Odaadtam neked az életemet, de te, hogy kielégíthesd az emberi szenvedélyek leghitványabbjait, legközönségesebbjeit – a gyűlöletet, hiúságot és kapzsiságot –, eldobtad. Kevesebb, mint három hónap alatt minden szempontból tönkretettél. Saját érdekemben semmi mást nem kellett csinálnom, csak téged szeretnem. Tudom, hogy ha átengedtem volna magam a gyűlöletnek, a létezés száraz sivatagában, amin átutaztam – s ahol még mindig utazom –, minden szikla elveszítette volna az árnyékát, minden pálmafa kiszáradt volna, minden kút forrásában mérgezettnek bizonyult volna. Kezded már kicsit érteni? Felébredt már a képzeleted abból a hosszú letargiából, melyben pihent? Már tudod, mi a gyűlölet. Kezded már sejteni, hogy mi a szerelem és mi a szerelem természete? Még nincs túl késő, hogy megtanuld, bár ahhoz, hogy megtanítsam, börtöncellába kellett kerülnöm.

A szörnyű ítélet után, mikor a börtönruha már rajtam volt és a tömlőc bezárult, a kintől megsemmisítve, a rettegéstől megzavarva, a fájdalomtól elkábulva ültem csodálatos életem romjai között. De nem gyűlöltelek. Mindennap azt mondogattam magamnak: „*Ma meg kell tartanom a szerelemet a szívemben, különben hogyan élem túl a napot?*”²⁷

Robert Sherard²⁸ – a legbátrabb és legönzetlenebb az összes ragyogó lény között – eljött, hogy lásson. Többek közt elmesélte, hogy abban a nevetséges *Mercur de France*-ban²⁹ – mely abszurd rendeltetésével azon van, hogy az irodalmi züllés igazi középpontja legyen – a leveleim felhasználásával egy rólam szóló cikk megjelenítésére készülsz. Megkérdezte, hogy valóban az én kívánságom volt-e. Igencsak megdöbbsztem és nagyon bántott, rögtön intézkedtem, hogy le legyen állítva ez az egész. Hagytad, hogy a zsarolóbandák elrabolhassák, a hotelszemélyzet elcsenhesse és a szobalányok eladhassák a leveleimet. Ez csak a neked írtak felbecslésének nemtörődöm igénye volt. De hogy komolyan ajánlanod kellene egy válogatás megjelenítését a megmaradt levelekből – ez számomra hihetetlen volt! És mely levelek voltak ezek? Ez volt rólad az első hírem. Nagyon bosszantott!

A következő hír sem váratott magára sokáig. Az apád ügyvédje megjelent a börtönben és személyesen közölte egy fizetésképtelenség hírért, nyomorúságos 700 fontról, a perköltség összegéről. Fizetésképtelenné nyilvánítottak

és utasítottak, hogy jelenjek meg a bíróság előtt. A leghatározottabban éreztem és még ma is úgy érzem – s ehhez majd a későbbiekben még visszatérek –, hogy ezeket a költségeket a te csalárodnak kellett volna állnia. Személyesen vállaltad a felelősséget, állítva, hogy a családod ezt megteszi. Ez volt az, ami az ügyvédet arra indította, hogy ilyen irányba vigye tovább az ügyet. Teljes mértékben felelős voltál. Függetlenül a családod nevében tett ígéretől, érezned kellett volna, hogy ha már a fejemre hoztad ezt az egész romlást, a legkevesebb, amit tehetsz, hogy megkímélsz egy ilyen nyamvadt összeg okozta fizetésképtelenség további szégyenétől, mely ráadásul a felét sem éri el annak, amennyit három rövid nyári hónap alatt költöttem rád Goringban. Erről most itt nem is mondok többet. Az ügyvéd alkalmazottján keresztül, bevallom, kaptam tőled egy üzenetet e tárgyban, vagy legalábbis az esettel kapcsolatban. Azon a napon, mikor a tanúvalomásozat és a nyilatkozatomat hozta, áthajolt az asztal fölött – a börtönőr is jelen volt –, és egy zsebéből előhúzott papírról konzultálva halkán odasúgta: „Fleur-de-Lys herceg azt kívánja, hogy megtartsa az emlékezetében”. Rácsodálkoztam. Újra megismételte az üzenetet. Nem tudtam, hogy érti. „Az úriember jelenleg külföldön tartózkodik” – tette hozzá rejtélyeskedve. Hirtelen megvilágosodtam és emlékszem, hogy egész börtönéletem alatt először és utoljára, nevettem. Abban a nevetésben az egész világ megvetése benne volt! Fleur-de-Lys herceg! Láttam – és a későbbiek bebizonyították, hogy jól láttam: a történetek semmit sem értettek meg veled! A szemedben még mindig egy jelentéktelen komédia bájos hercege voltál, nem pedig egy tragikus show sötét figurája. Ami történt, csak olyan volt, mint egy toll a kalapon, mely az üres fejet díszíti, egy virág, mely átdöfi a kabátot, mely egy olyan szívet takar, amit a gyűlölet és csak a gyűlölet képes melegíteni, és amit a szerelem és csak a szerelem hagy hidegen. Fleur-de-Lys herceg! Kétségtelenül igazad volt, mikor álnéven kommunikáltál velem. Nekem abban az időben egyáltalán nem volt nevem. Csupán számjegye és betűje voltam egy kicsi cellának a galéria végén abban a nagy börtönben, ahol akkoriban raboskodtam. Egy az ezer élettelen szám közül és az élettelen élők közül. De biztos lett volna számos valóságos név a történelemből, melyek sokkal jobban illettek volna hozzád és semmilyen nehézségem nem támadt volna az azonosításoddal!³⁰

További három hónap telt el és az édesanyám meghalt.³¹ Nálad senki jobban nem tudta, milyen mélyen szerettem és tiszteltem őt. A halála oly borzalmas volt számomra, hogy én, „a nyelv ura” nem találtam szavakat a gyötrelmem és szégyenem kifejezésére. [...]

Ő és az apám rámhagytak egy nevet, amit nemessé és tiszteltté tettek nem csak az irodalomban, művészetben, archeológiában és a tudományban, de saját hazám nemzetté

²⁵ Franciául az eredeti szövegben: „Éditions de luxe”.

²⁶ I. m.: 36–37. o.

²⁷ I. m.: 38–39. o.

²⁸ Robert Sherard (1861–1943), Oscar Wilde barátja, ő írta az első életrajzot Wilde-ről 1915-ben *The Real Oscar Wilde* címmel, egyébként pedig Wordsworth dédunokája.

²⁹ 1890-ben szimbolista írók által alapított lap.

³⁰ I. m.: 40–41. o.

³¹ 1895. november 20-án Wilde-ot átszállították a londoni börtönből a Reading-i fegyházba. Lady Wilde 1896. február 3-án hunyt el.

válásának történetében is. Örökre meggyaláztam azt a nevet. Közönséges emberek közmegevetésének tárgyává tettem. Lehúztam magammal a mocsárba. Kegyetlen embereknek adtam, hogy brutálissá tegyék és bolondoknak, hogy az örület színönimájává változtassák. Nincs toll, amivel leírhatnám, vagy papír, amire rögzíthetném azt a szenvedést, amit akkor éltem át, s ami azóta is tart. Kedves és jóságos feleségem beteg utazott Genovából Londonba, hogy ő maga közölhesse velem a jóvátehetetlen, pótolhatatlan veszteség hírét, és ne különböző idegen ajkáról kelljen értesülnöm róla. Az együttérzés üzenetei elértek mindazoktól, akik még ragaszkodtak hozzám. Részvétük kifejezésének átadását kívánva még olyan emberek is írtak, akiket személyesen nem ismertem, mikor hallották, hogy milyen újabb bánat érte megtört életemet. Csak te álltál elzárkózva, üzenetet nem küldtél, levelet nem írtál. Ilyen esetekben a legjobb azt mondani, amit Vergilius mondott Dante-nak azokról, akiknek üres szándékuktól és nemes ösztönök híján sivár az élete: „*Non ragioniam di lor, ma guarda, e passa.*”³²

Eltelt három hónap. A napi magaviseletemről és munkámról vezetett naptár, mely a cellaajtó külsején függ a nevemmel és az ítélettel, májust mutat. A barátaim újra eljöttek, hogy lássanak. Felőled érdeklődöm, mint mindig. Azt mondják, Nápolyban vagy a villádban és kiadsz egy verseskötetet. A találkozás végén véletlenül megemlítésre került, hogy nekem ajánlod. A hír undorral töltött el. Nem mondtam semmit, de csendben és megvetéssel a szívemben mentem vissza a cellámba. Hogyan álmodhattál egy nekem ajánlott verseskötetről anélkül, hogy először az engedélyemet kérted volna? Álmodni, azt mondtam? Hogyan mertél ilyet tenni? Azt fogod válaszolni, hogy ünnepelt, sikeres napjaimban beleegyeztem, hogy a korai munkáid ajánlását én kapjam? Természetesen így tettem; ugyanúgy, ahogy el kellett fogadnom bármely fiatalember tiszteletadását, akik elkezdtek művelni az irodalom nehéz és gyönyörű művészetét. Egy művész számára minden tiszteletadás elbűvölő és duplán édes, mikor fiataloktól származik. A babérlevelek elszáradnak, ha idős kezek szakítják le őket. Csak a fiatalságnak van joga megkoronázni egy művészt; ez az igazi privilégiuma, de csak a fiatalság tudja. Viszont a megalázás, megszegyenítés napjai különböznek a siker és nagyság napjaitól.³³

Hol bánat van, ott szent a föld. Egyszer majd megérted, mit is jelent ez, de addig semmit sem tudsz az életről. Robbie³⁴ és a hozzá hasonló természetűek már rájöttek. Mikor két rendőr között lehozta a bőrtönből a csödbíróságra, Robbie a hosszú, barátságatlan folyosón várt rám, hogy ünnepélyesen kalapot emeljen előttem az egész tömeg szeme láttára, akiket egy ilyen édes és egyszerű tett lecsendesített, én pedig megbilincselve, lehajtott fejjel haladtam el mellette. Kisebb dolgokért is jutottak már emberek a mennybe. Ezt a szellemiséget mutatta és a szeretet megnyilvánulásának hasonló módja volt, mikor a szentek letérdeltek megmosni a szegények lábát,

vagy lehajoltak megcsókolni egy leprás arcát. Soha nem említettem neki egy szóval sem, amit tett. A mai napig nem tudom, tisztában van-e azzal, hogy e tette még most is elfogódottá tesz. Ez nem egy olyan dolog, amiért valaki formális szavakkal, formális köszönetet tud mondani. Elraktároztam a szívem kincsházába. Úgy őröm, mint egy titkos tartozást, örömmel gondolok rá és valószínűleg soha nem leszek képes visszafizetni. Mikor számomra már hiábavaló volt a bölcsesség és haszontalan a filozófia, mikor a közmondások és kifejezések – melyek vigaszt próbáltak nyújtani – porrá és hamuvá váltak a számban, a szeretet e kicsi, szerény, csendes megnyilvánulásának emléke a könyörület minden forrását felnyitotta számomra, s oly virágzóvá tette a sivatagot, mint egy rózsát. A világ megsebzett, megtört, nagy szívével hozott harmóniába, miután kivezetett a magányos számkivettség keserűségéből. Csak akkor fogod megérteni, hogyan és milyen szellemben kellett volna hozzám közeledned a versek nekem ajánlásának engedélyéért, ha képes leszel felfogni – nem csak azt, hogy milyen gyönyörű volt Robbie tette, de azt is, hogy –, miért jelentett és jelent még ma is oly sokat.³⁵

Számodra már csak egy mondanivalóm van. Ne félj a múlttól! Ne higgy az embereknek, ha azt mondják, hogy megmásíthatatlan. Isten látómezőjében a múlt, a jelen és a jövő csak egy pillanat, melyben meg kellene próbálnunk élni. Idő és tér, egymásutánosság és kiterjedés csupán a gondolat véletlen feltételei. A képzelőerő képes felülmúlni és az ideális létezők szabad szférájába mozgatni őket. A dolgok lényege az lesz, amit mi azzá teszünk. Egy dolog annak viszonylatában létezik, ahogy valaki rátekin. „*Where others see but the Dawn coming over the hill, I see the sons of God shouting for joy.*”³⁶ – ahogy Blake mondja. A világ számára, de számomra is úgy tűnt, a jövőmet helyrehozhatatlanul elveszítettem, mikor hagytam magamat belevonni egy apád elleni akcióba; most már merem állítani, hogy jóval korábban elveszítettem. Ami előttem hever, az a múltam, s a dolgom az lesz, hogy másként tudjam látni. Meg kell győzőnöm a világot, hogy más szemmel tekintsen rá és meg kell győzőnöm Istent is, hogy más szemmel nézzen rám. Nem tudom szándékosan figyelmen kívül hagyni, semmibe venni, dicsérni vagy megtagadni. Csak a teljes elfogadás segíthet – életem és személyiségem fejlődésének elengedhetetlen részeként kell elfogadnom, meghajtva fejemet mindazon dolgok előtt, amiket elszenvettem. Ez a levél – változó, szeszélyes hangulataiban, megvetésében és keserűségében, törekvéseiben, és e törekvések megértésének kudarcában – elég világosan megmutatja számodra, hogy milyen messze vagyok a lélek igazi természetétől. De ne felejtse el, milyen szörnyű iskolában ülök – megleckéztetésül. Még tökéletlenségemből is sokat nyerhetsz. Az élet gyönyöreinek és a művészet gyönyöreinek elsajátítása miatt jöttél hozzám. Talán valami sokkal csodálatosabbat választottam a tanításodra: a bánat jelentését és szépségét.

Szerető barátod, Oscar Wilde³⁷
Horváth Nóra fordítása

³² Dante: Pokol, III/51.

³³ I. m.: 46–47. o.

³⁴ Robert Ross, Wilde barátja és titkára.

³⁵ I. m.: 47–48. o.

³⁶ William Blake: A Vision of the Last Judgement 1810.

³⁷ Ezek a levél záró sorai. In: i. m.: 113–114. o. (1914-ben Lord Alfred „Bosie” Douglas tollából megjelent egy válasz Wilde levelére *Oscar Wilde and myself* címmel, melyben mindent tagad, mindent kétségbe von, stílusa pedig támadó és olykor visszataszító. A közönség nem ismerhette az eredeti levelet, melyre ez a könyv reagált, így az összevetés lehetősége nem adatott meg senkinek.)